

KONFERENCIJOS VIEŠUOSIUS INTERESUS ATITINKANČIŲ PASLAUGŲ ELEKTROS ENERGETIKOS SEKTORIUJE REGLAMENTAVIMAS: PROBLEMOS IR GALIMYBĖS

MEMORANDUMAS IR REKOMENDACIJOS

2015 m. birželio 23 d. Lietuvos Respublikos Seime įvyko konferencija „*Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje reglamentavimas: problemos ir galimybės*“. Konferencijos tikslas – aptarti ir įvertinti viešuosius interesus atitinkančių paslaugų (toliau – **VIAP**) elektros energetikos sektoriuje reglamentavimo ypatumus Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, jų įtaką elektros energijos ir kitos produkcijos kainai, taip pat galimybes ir būtinumą tobulinti VIAP reguliavimo modelį, tarp jų – įvertinti veiklos priskyrimo viešuosius interesus atitinkančioms paslaugoms metodus, VIAP kontrolės ir finansavimo mechanizmus, VIAP mokėjimo teisinio reguliavimo ir kitas problemas.

Konferencijos metu valstybės institucijų ir pramonės atstovai atkreipė dėmesį į svarbiausius VIAP finansavimo mechanizmo aspektus:

1. Europos Sąjungos direktyva 2009/72/EB numato galimybę finansuoti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas, susijusias su energijos efektyvumo, atsinaujinančios energetikos plėtra ir energetinio saugumo didinimu. Šiuo metu Lietuvoje iš VIAP lėšų remiama atsinaujinanti energetika, jos balansavimas ir atsinaujinančius išteklius naudojančių elektrinių prijungimas prie elektros tinklų, bendra elektros ir šilumos gamyba (termofikacija, įskaitant ir neefektyvią), Elektrėnų elektrinės išlaikymas, strateginiai projektai (NordBalt jungtis), finansuojamas VIAP lėšų administravimas. Tačiau dalis VIAP surinkimo ir mokėjimo sistemos yra sureguliuota įstatymais, dalis – poįstatymiais aktais. Šiuo metu ne Seimas, bet kitos valstybės institucijos sprendžia, kokiai veiklai, kokiais terminais, kokia apimtimi bus skiriamos VIAP lėšos ir iš kokių subjektų jos bus surinktos.
2. Per 2008-2015 metų laikotarpį iš Lietuvos pramonės ir vartotojų iš viso buvo surinkta 1410 mln. EUR VIAP lėšų (vidutiniškai 176 mln. EUR kasmet), iš jų 990 mln. EUR sumokėjo verslo subjektai. Palyginimui, visų Lietuvos universitetų bendra biudžeto finansavimo apimtis 2015 m. buvo 170 mln. EUR, Policijos departamento – 200 mln. EUR, Krašto apsaugos ministerijai (turtui įsigyti) – 135 mln. EUR. Renkamos VIAP lėšos sudaro 33% planuojamų pelno mokesčio įplaukų ir 46% gyventojų pajamų mokesčio įplaukų.
3. Elektros energija Lietuvoje yra brangi, lyginant jos kainą su elektros energijos kaina kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, ir absoliučiais skaičiais, ir ypač pagal perkamą galią. Palyginus kaimyninių Baltijos šalių, Suomijos, Lenkijos kainas matyti, kad Lietuvos gyventojams nustatytos elektros energijos kainos yra vienos mažiausių regione, tačiau Lietuvos pramonės vartotojams nustatyta elektros energijos kaina yra didžiausia visame Baltijos regione. Siekiant išlaikyti Lietuvos

pramonės konkurencingumą regione, VIAP įmokos dydis turi būti derinamas su mokėtojų galimybėmis. Lietuvos įmonių energetinius kaštus didina tai, kad nustatyta VIAP įmokai (kuri ypač išaugo 2009 – 2011 metais) priskaičiuojami ir vartojimo mokesčiai (PVM, akcizai). Konferencijos metu atkreiptas dėmesys į tai, kad VIAP mokėjimo dydis išaugo tuo metu, kai buvo atskirtos Energetikos ir Ūkio ministerijos. Energetikos ministerijos veiklos principine nuostata tapo lėšų (ypač investicinių) sukaupimas energetikos politikai vykdyti, o Lietuvos pramonės įmonių, ypač energijai imlių, konkurencingumo klausimas iš esmės buvo išbrauktas iš Energetikos ministerijos darbotvarkės.

4. Pramonės, ypač energijai imlios, konkurencingumo palaikymas mažinant elektros energijos antkainius labai akivaizdus Vokietijos energetikos politikoje. Vokietijos „Energiewende“ politika numato sparčią AEI plėtrą, bei visų branduolinių elektrinių uždarymą iki 2022 metų. Atsinaujinančios energetikos rėmimui buitiniai ir komerciniai vartotojai moka 6,17 eurocento VIAP už kWh. Tačiau, skatinant pramonę, 2000 Vokietijos energijai imlių įmonių nustatytas ir su Europos Komisija suderintas lengvatinis 0,05 – 1,23 eurocentų už kWh tarifas. Šios lengvatos tikslas – užtikrinti, kad energijai imlios įmonės išliktų konkurencingos nepaisant aukštų elektros kainų, kurias dar padidina VIAP įmokos prie elektros energijos kainos, ir nepersikeltų už Europos Sąjungos ribų, į valstybes, kuriose elektros energijos kaštai yra mažesni. Visgi pastebima, kad dėl aukštų Europos Sąjungos elektros energijos kainų ir aplinkosauginių reikalavimų, energijai imli Vokietijos pramonė sukauptą amortizaciją investuoja už ES ribų, mažėja jos lyginamasis svoris pramonės struktūroje.
5. VIAP finansavimo sistema Lietuvoje yra valstybės pagalbos schema, kuri iki šiol nėra suderinta su Europos Komisija. Ypač daug diskusijų kelia dalies termofikacinių elektrinių veiklos rėmimas, VIAP lėšas surenkant iš kitų termofikacinių elektrinių, taip pat kompensacijos, susijusios su saulės šviesos elektrinių projektų plėtojimo nutraukimu, bei atsinaujinančius energijos išteklius savo gaminamai elektros energijai naudojančių ūkio subjektų atleidimas nuo VIAP įmokų. Atkreiptinas dėmesys, kad papildoma parama laikytina ir termofikacinių elektrinių, tiekiančių šilumą gyventojams, nustatytas lengvatinis PVM tarifas šilumai. Energetikos ministerijos inicijuotame Elektros energetikos įstatymo pakeitime taip pat siūloma padidinti VIAP įmokas įmonėms, kurios termofikacinėse elektrinėse gamina elektros energiją savo poreikiams ir tokiu būdu remti kitas termofikacines elektrines, gaunančias VIAP lėšas iš VIAP įmokų surinktų lėšų. Tuo tarpu nuo VIAP įmokų bus ir toliau atleisti ūkio subjektai, elektros energijos gamybai savo poreikiams naudojantys atsinaujinančius energijos išteklius.
6. Lietuvos energijai imlių pramonės įmonių vadovai pabrėžė, kad verslui ypatingą neigiamą įtaką daro VIAP kaštų neprognozuojamumas ir dydis. Taip pat neigiamą įtaką daro egzistuojantys VIAP finansavimo nelogiškumai. Kaip pavyzdžiai, buvo nurodyti atvejai, kai įmonė „Lifosa“ privalo mokėti mokesť už nuosavos gamybos elektros energiją, pagamintą iš chemijos produktų gamybos technologiniame procese atsirandančios atliekinės šilumos. Tuo tarpu įmonė „Fortum“, deginanti patį pigiausią kurą šilumos gamybai – buitines atliekas, yra VIAP lėšų gavėja.

Atsižvelgiant į tai, konferencijos metu buvo rekomenduota:

1. Konsultuotis su Lietuvos pramonės atstovais, kompleksiškai vertinti bei atsižvelgti į Lietuvos pramonės interesus, priimant esminius sprendimus dėl VIAP finansavimo schemos;
2. VIAP lėšų rinkimą ir VIAP lėšų išmokėjimą detaliai reglamentuoti įstatymų lygmenyje, užtikrinant VIAP kainos pastovumą ir prognozuojamumą;
3. Peržiūrėti VIAP mokėtojų ir gavėjų sąrašus, siekiant mažinti VIAP mokėjimo dydį ne tik buitiniams vartotojams, bet ir pramonės vartotojams, persvarstant:
  - 3.1. VIAP priskirtinas veiklas;
  - 3.2. Galimybes diferencijuoti VIAP įkainius energijai imliai pramonei, siekiant užtikrinti Lietuvos pramonės konkurencingumą pasaulinėse rinkose;
  - 3.3. Galimybes atleisti nuo VIAP mokėjimų savos gamybos elektros energiją naudojančius subjektus, siekiant užtikrinti teisėtų lūkesčių apsaugą, investicijų grąžą bei Lietuvos pramonės konkurencingumą pasaulinėse rinkose;
4. Imtis priemonių šiuo metu VIAP priskiriamas paslaugas finansuoti kitų šaltinių lėšomis: iš transeuropinių infrastruktūros fondų (savalaikiai ir kokybiškai parengiant investicinius projektus), Lietuvai skirtų struktūrinių lėšų, skolintų bei privataus kapitalo lėšų.

Konferencijos organizatoriai:

Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos komitetas

Lietuvos pramoninkų konfederacija

Advokatų profesinė bendrija „Baltic Legal Solutions Lietuva“